

σέγγιση, ιστορικά ίσως πιο δίκαιη στα μάτια του αρχαίου Έλληνα, σε κάθε περίπτωση όμως πιο κοντά σε μια θεατρολογική εκτίμηση των πραγμάτων, και πάντως απαλλαγμένη από τις αξιολογήσεις της σχολικής και ουμανιστικής παράδοσης και της φιλοσοφίας, που έθετε και θέτει πάνω από όλα την τραγωδία και τα υψηλά μηνύματά της.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΟΥΡΗΣ

Αριστοφάνους Νεφέλαι, Αθήνα, εκδόσεις Πελεκάνος 2004 (Νεοελληνική Γραμματεία 8), σσ. 126, ISBN 960-400-301-1.

Στην εκδοτική σειρά «Νεοελληνική Γραμματεία» οι εκδόσεις Πελεκάνος εκδίδουν επιλεγμένα έργα της ελληνικής πεζογραφίας συνήθως, του 19ου και του 20ού αιώνα, αλλά και ορισμένα δραματικά έργα, όπως τη *Γυναικοκρατία* του Δ. Κ. Βυζαντίου. Ενώ το εγχείρημα αυτό είναι καθαυτό αξιόπαινο, ο τρόπος με τον οποίο αναπαράγονται τα κείμενα αυτά, εγείρει κάποιους προβληματισμούς, γιατί, τουλάχιστον στην τυπογραφική αναπαραγωγή του γνωστού κειμένου της μετάφρασης των αριστοφανικών *Νεφελών* του Γεωργίου Σουρή, δεν παρατίθεται καμιά πρόσθετη πληροφορία ή συνοδευτική ανάλυση ή εισαγωγικό μελέτημα, κανένα σχολιασμός ή έστω, κάποια πληροφορία για τη θρυλική παράσταση του 1900, που μέσα σε μια νύχτα έκανε τον Αριστοφάνη εμπορική επιτυχία του σύγχρονου θεάτρου στην Αθήνα της belle époque, η παράσταση επαναλήφθηκε πολλές φορές, και την εισπρακτική επιτυχία ζήλευε ακόμα και ο Ψυχάρης, ο οποίος ήλπιζε, πως ο δικός του *Γουανάκος* θα είχε παρόμοια επιτυχία (βλ. Β. Πούχνερ: «Ο πρόλογος “Για το Ρωμαϊκό Θέατρο” (1900) του Ψυχάρη. Ένα ιδιότυπο μανιφέστο του “Θεάτρου των Ιδεών”», στο *Φιλολογικά και θεατρολογικά ανάλεκτα. Πέντε μελετήματα*, Καστανιώτης, Αθήνα 1995, σσ. 15-76). Αναφέρεται απλώς μετά τον κατάλογο των «πρώτων διδαξάντων» η εκδοτική σημείωση: «διδασχθείσαι το πρώτον εν Αθήναις από της σκηνής του Δημοτικού Θεάτρου, τη 25η Οκτωβρίου 1900». Δεν σημειώνεται καν, από ποια έκδοση πάρθηκε το κείμενο, αν υπήρχαν επεμβάσεις ορθογραφικές ή άλλες ή όχι, ενώ στο τέλος παρατίθενται μόνο οι σημειώσεις του ίδιου του Σουρή «Αι νεφέλαι» (σσ. 122 εξ.), καθώς και «Εξηγήσεις τινές» (σσ. 125 εξ.) για ορισμένα πραγματολογικά στοιχεία του κειμένου. Ο σημειωτής ανειδίκευτος αναγνώστης όμως χρειάζεται πολύ περισσότερες βοήθειες για την κατανόηση του κειμένου στις λεπτομέρειές του: και η σάτιρα και η παρωδία λειτουργούν μόνο γελοιοποιητικά, όταν είναι γνωστά τα πρόσωπα και οι καταστάσεις που σατιρίζονται και παρωδούνται, και μάλιστα σ' όλες τις λεπτομέρειες, αλλιώς δεν παράγει γέλιο. Η ανάγνωση του ίδιου του κειμένου, σε στρωτό δεκαπεντασύλλαβο, σε γλώσσα μεικτή αλλά χαριτωμένη, είναι μια σκέτη απόλαυση και κατανόει κανείς, πως μετά από τόσες λόγιες προσπάθειες να πολιτογραφηθεί ο παλιός Αθηναίος κωμικός στην Αθήνα του 19ου αιώνα, από *Του Κουτρούλη το γάμο* (1845) έως το τέλος του αιώνα, με τις στιχουργικές θεωρίες του Αλέξ. Ρίζου Ραγκαβή (Ε. Γαραντούδης: «Η αναβίωση της αρχαίας ελληνικής μετρικής του 19ου αιώνα. Η μετρική θεωρία και πράξη του Αλεξάνδρου Ρίζου Ραγκαβή», *Μολυβδοκονδυλοπελεκητής* 7, 2000, σσ. 28-74) και τις άλλες απόπειρες «χρήσης» του δύσκολου στην προσαρμογή κωμικού κεφαλαίου της αρχαιότητας (G. A. Van Steen, *Venom in Verse. Aristophanes in Modern*

Greece, Princeton UP 2000, Θ. Χατζηπανταζής, *Η Ελληνική Κομωδία και τα πρότυπά της στον 19ο αιώνα*, Ηράκλειο 2004, σσ. 49 εξ., 163 εξ.) έγινε επιτέλους μια επιτυχημένη ελεύθερη διασκευή, επιστρατεύοντας το σατιρικό και στιχουργικό δαιμόνιο του Σουρή και τη δοκιμασμένη φόρμα του πολιτικού στίχου, διασκευή η οποία άφησε εποχή και ως θεατρική παράσταση (βλ. Γ. Σιδέρης: *Ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου*, τόμ. Α', (1794-1908), Μουσείο και Κέντρο Μελέτης του Ελληνικού Θεάτρου-Καστανιώτης, Αθήνα 1990, σσ. 124, 215).

Το κείμενο αναπαράγεται σε πολυτονικό και με την ορθογραφία, όσο μπορεί να κρίνει κανείς χωρίς αντιβολή, της πρώτης έκδοσης. Δεν προστίθεται στιχαρίθμηση, που θα διευκόλυνε τη μελέτη και ανάλυση, και παρατηρείται και μια παρανόηση ως προς το μούρασμα ενός στίχου σε δύο (ή τρία) ομιλούντα πρόσωπα: το δεύτερο ημιστίχιο ή μέρος που αναλογεί στο δεύτερο ομιλητή, δεν γράφεται στη συνέχεια του πρώτου μέρους του στίχου σε νέα σειρά, αλλά ξεκινάει από την αριστερή άκρη της σειράς, σαν να πρόκειται για νέο στίχο. Αυτή είναι μια πρακτική που σίγουρα δεν θα υπήρχε στο πρότυπο, γιατί αλλοιώνει τη στιχαρίθμηση, ενώ διαταράσσει και την «οπτική» κατανόηση του στίχου, που ενώνει εδώ δύο (ή τρεις) συνομιλητές σε μια ιδιαίτερα πυκνή επικοινωνία: δεν πρόκειται πραγματικά για νέο στίχο, αλλά για τη συνέχιση του παλαιού, ο οποίος ολοκληρώνεται με αυτόν τον τρόπο. Ο δεκαπεντασύλλαβος διακόπτεται αρκετά συχνά από 16σύλλαβο, που αναγράφεται στη μορφή δύο οκτασύλλαβων που συνδέονται συνήθως με ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία. Υπάρχουν και οκτασύλλαβοι μετέωροι, που διασπούν με ευχάριστο τρόπο το μονότονο σύστημα του πολιτικού στίχου και προσδίδουν κατ' αυτόν τον τρόπο μια πρόσθετη κωμικότητα στα λεγόμενα. Μένει να ελπίσει κανείς, πως με την έκδοση αυτή θα βρεθούν και μελετητές να ασχοληθούν αναλυτικά με τη μετάφραση αυτή και να προχωρήσουν σε μια συστηματική σύγκριση με το αρχαίο πρότυπο.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

FREDDY DECREUS / MIEKE KOLK (EDS.)

«Rereading Classic in 'East' and 'West'. Post-colonial Perspective on the Tragic»,
Documenta XXII/4 (2004), σσ. 254-426.

Στο περιοδικό του Documentatie-centrum voor Dramatische Kunst του Πανεπιστημίου της Γάνδης, αφιερώθηκε ένα τεύχος στα πρακτικά ενός συνεδρίου, που έλαβε χώρα στην πόλη αυτή από τις 16 ως τις 18 Δεκεμβρίου 2003, αφιερωμένο στην «Tragedy as a literary genre within Western and Arabic drama: Reading *Oedipus* as an example of cultural differential thinking». Το σκεπτικό του συνεδρίου αναπτύσσεται στην εισαγωγή των εκδοτών, «Rereading Classics in 'East' and 'West': Post-colonial Self-reflection and Conflicts in Tragic Identity» (σσ. 257 εξ.), το οποίο παρουσιάζει κατά τα άλλα συνόψεις των ανακοινώσεων που θα ακολουθήσουν. Το συνέδριο συγκέντρωσε περίπου 40 φιλοσόφους, Αραβολόγους, κλασικούς φιλόλογους, θεατρολόγους και κριτικούς, από την Αίγυπτο, το Μαρόκο, την Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες, που συζήτησαν, με αφορμή τις ερμηνείες του «Βασιλιά Οιδίποδα», τις διαφορετικές οπτικές, με τις οποίες πλησιάζουν το μυθικό άρχοντα των Θηβών και μορφή-κλειδί του 20ού αιώνα πολιτισμοί και δημιουργοί, σχολιαστές και στοχαστές σε «Ανατολή» και «Δύση». «The general background of this project in comparative cultural studies was a shared